

R E C E N Z J A

rozprawy doktorskiej nt.:

EUROISLAM

A WYBRANE ASPEKTY BEZPIECZEŃSTWA

OBYWATELI UNII EUROPEJSKIEJ

NA PRZYKŁADZIE NIEMIEC I POLSKI

opracowanej przez mgr Ewę Martusewicz-Pawlus

I. WYBÓR TEMATU

Współczesna Europa, w tym oczywiście także Unia Europejska zdecydowanie i jednoznacznie, niezależnie od ocen skrajnych, należy do *Kultury Zachodu*. Historycznie częścią tej kultury jest religia chrześcijańska, która w rozwoju starego kontynentu odegrała istotną (choć różnie postrzeganą) rolę. Współcześnie jednak Europa i Unia Europejska nie stanowi już prostej sumy chrześcijańskich lub post chrześcijańskich narodów. Trwająca kilkadziesiąt lat imigracja ludności pochodzącej z innych kręgów cywilizacyjnych, wyznających inną religię i szanujących inne niż europejskie wartości, dokonała znacznych i znaczących zmian w strukturze europejskich społeczeństw. Jest to fakt powszechnie dostrzegany, choć bardzo niejednoznacznie, czy wręcz po prostu różnie interpretowany.

W zależności od wielu czynników wspomniane zjawisko oceniane jest w skrajnie różny sposób. Dla niektórych oznacza ono koniec Europy w znanym nam znaczeniu tego słowa i stopniowe zastępowanie jej przez *muzułmański kalifat*, co ma nastąpić szczególnie szybko, ze względu na różnice w przyroście naturalnym ludności muzułmańskiej

i niemuzułmańskiej, pogłębianym jeszcze przez niekończącą się i niekontrolowaną imigrację. Dla innych zjawisko to ma być czynnikiem wzbogacającym Europę na wielu płaszczyznach, mając też wymiar też trudny do przecenienia, bo ekonomiczny. Bardzo różne, rozbieżne wręcz (i nie bez przyczyny) w swej istocie oceny zjawiska asymilacji imigrantów muzułmańskich podkreślają jeszcze różnice w postrzeganiu, ocenie i przewidywaniach dalszego współistnienia ludzi różnych kręgów kulturowych w jednym, europejskim społeczeństwie.

Ogląd sytuacji dla przeciętnego obserwatora komplikuje fakt, iż narracja w ocenie zjawiska (i wynikających z niego wyzwań, szans i zagrożeń) narzucana jest przez autorów biegunowo odległych od naukowych metod oceny, analizy i przewidywań. Ma ona (owa narracja) charakter albo polityczny (a więc już niejednoznaczny i często wewnętrznie sprzeczny) albo publicystyczny, zależny od osobistych przekonań i sympatii autorów głoszonych poglądów. W tym gąszczu często całkowicie sprzecznych, wykluczających się wzajemnie informacji, trudnych lub wręcz niemożliwych do weryfikacji, nie pomagają także powszechnie współcześnie obecne media społecznościowe, tym bardziej, że mogą one być, i są wykorzystywane do wręcz budowania określonych poglądów i zachowań społecznych, zgodnie z życzeniami i potrzebami zleceniodawców.

W tej niełatwej do zrozumienia i skomplikowanej rzeczywistości z wielkim trudem przebijają się głosy bazujące na wynikach rzetelnie prowadzonych badań naukowych. Badań z założenia skomplikowanych, wielodyscyplinarnych, ale niezbędnych dla zbudowania rzeczywistego, nie życzeniowego lub sztucznie stymulowanego obrazu sytuacji. Każde zatem naukowe podejście do oceny wspomnianego problemu/zjawiska zasługuje na uwagę.

Z tego punktu widzenia podjęcie przez Doktorantkę rozważań i dociekań naukowych dotyczących jakże złożonych problemów bezpieczeństwa obywateli Unii Europejskiej w kontekście wspólnego funkcjonowania ludzi niekiedy diametralnie różniących się religijnie i kulturowo, dobrze świadczy o jej rozeznaniu we współczesnych wyzwaniach i zagrożeniach bezpieczeństwa oraz co za tym idzie, jest w pełni uzasadnione.

II. STRUKTURA PRACY

Struktura pracy jest w mojej ocenie przemyślana i prawidłowa. Dzieli się ona na pięć rozdziałów (jeden metodologiczny i cztery merytoryczne), poprzedzonych wstępem

i podsumowanych, w sposób właściwy dla rozprawy doktorskiej, przemyślanymi wnioskami zawartymi w zakończeniu. Struktura dysertacji jest zatem czytelna, a przeprowadzone wywody wydają się stanowić logicznie powiązaną i uporządkowaną całość. Poszczególne rozdziały prowadzą od założeń metodologicznych poprzez opis istoty współczesnego zderzenia cywilizacji, charakterystykę islamu jako zagrożenia bezpieczeństwa europejskiego, specyfiki strachu przed islamem w odczuwaniu bezpieczeństwa, do teorii i praktyki euroislamizmu jako zjawiska. Dysertację uzupełniają cztery załączniki obejmujące zastosowane w procesie badawczym narzędzia nadawcze. Taki układ pracy pozwolił na uporządkowane przedstawienie rozwiązania poszczególnych szczegółowych problemów badawczych. Każdy z rozdziałów (oczywiście poza rozdziałem metodologicznym) zakończony jest syntetycznymi wnioskami. W pracy zachowana została zasada proporcji pomiędzy poszczególnymi rozdziałami.

III. OCENA MERYTORYCZNA

Jak wspomniano, przedmiotem badań podjętych w niniejszej rozprawie jest problematyka euroislamizmu w kontekście bezpieczeństwa obywateli Unii Europejskiej, przyjmując jako obszar badań dwa kraje Unii – Niemcy i Polskę. Autorka zmierza do zrozumienia istoty skomplikowanego zjawiska i procesu zderzenia cywilizacji oraz dąży do zbadania wpływu, jaki islamizm ma i mieć może na różne aspekty bezpieczeństwa Unii Europejskiej. Stara się zidentyfikować powiązania pomiędzy percepcją islamu a poczuciem bezpieczeństwa personalnego Europejczyków, a także dociec naukowo, czy koncepcja euroislamizmu może funkcjonować w praktyce w rzeczywistości Unii Europejskiej.

Rozdział pierwszy dysertacji obejmuje przedstawienie organizacji warsztatu metodologicznego w kontekście podjętego tematu pracy, a zatem wskazanie głównego celu badawczego, na podstawie którego sformułowano główny problem badawczy oraz postawiono hipotezy badawcze. Rozdział zawiera także kwestie przyjętych metod, technik i narzędzi badawczych oraz zagadnienia związane z doбором próby. Zawarto w nim również ograniczenia dotyczące badań teoretycznych i empirycznych, wynikające z dużego stopnia wrażliwości badanych zjawisk społecznych.

Rozdział drugi pracy dotyczy w swej istocie wzajemnych relacji badanych dwóch kręgów kulturowych, czyli islamu i Zachodu.

Rozdział trzeci obejmuje wyniki badań dotyczących kwestii islamizmu i terroryzmu o podłożu islamskim, a także ich wpływu na kształtowanie się bezpieczeństwa mieszkańców państw Europy. Co ważne i potrzebne, biorąc pod uwagę wieloznaczność pojęcia bezpieczeństwo, w rozdziale tym przedstawiono także kwestie zagrożeń bezpieczeństwa kulturowego oraz publicznego w odbiorze społecznym Niemiec i Polski. Istotne wydaje się też, że aspekty związane z terroryzmem poszerzone zostały o źródła radykalizacji młodego pokolenia.

W rozdziale czwartym zaprezentowano wyniki badań dotyczących tych czynników, które kształtują poczucie bezpieczeństwa osobistego w świetle przyjętej przez Autorkę hipotezy o zasadniczo negatywnej postawie społeczeństwa niemieckiego i polskiego wobec islamu. Znajdujemy tam zatem ujęcia definicyjne kategorii lęku i strachu oraz bezpieczeństwa osobistego, a także elementy determinujące poczucie tego aspektu bezpieczeństwa. Ciekawy wydaje się fragment tego rozdziału dotyczący zjawiska islamofobii, jako skrajnego przejawu postaw antymuzułmańskich.

W rozdziale piątym Autorka skoncentrowała się na głównych założeniach koncepcji euroislamizmu w teorii B. Tibiego oraz na percepcji tej teorii w środowiskach naukowych. Ponadto wskazuje ona możliwości wdrażania przedmiotowej koncepcji w praktykę życia społecznego badanych państw. Na podstawie badań literatury przedmiotu oraz empirycznych badań własnych przedstawiła propozycje w zakresie działań na rzecz integracji muzułmanów w rozpatrywanych społeczeństwach, a także potencjalne programy realizacji takiego, niełatwego i skomplikowanego procesu.

Co istotne, rozważania naukowe zostały w rozdziałach 2 - 5 zakończone syntetycznymi wnioskami, stanowiącymi uogólnione odpowiedzi na problemy badawcze wygenerowane i przedstawione w rozdziale metodologicznym oraz będącymi w swej istocie konstatacją dotyczącą całości pracy.

Zakończenie dysertacji zawiera przedstawione w sposób ogólny efekty badań literatury przedmiotu i wyniki własnych badań empirycznych, a także odpowiedzi na sformułowane w rozdziale pierwszym problemy badawcze.

Wydarza się, iż podkreślić należy, że duża pracowitość, dociekliwość i uporczywość Autorki w dążeniu do rozwiązania rozległych przecież i złożonych problemów badawczych sprawiły, iż powstała dysertacja licząca 192 strony.

Dokonując oceny części merytorycznej podkreślam, że Autorka przedstawiła logicznie uporządkowany i interesujący zarazem materiał naukowy o charakterze zarówno poznawczym, jak i użytecznym. Zawiera on szereg ciekawych wniosków, które mogą i

powinny być wykorzystane zarówno przez teoretyków jak i praktyków zajmujących się problematyką bezpieczeństwa narodowego i europejskiego.

IV. STRONA FORMALNA PRACY

Strona formalna pracy nie powoduje w mojej ocenie większych zastrzeżeń. Język pracy jest prawidłowy, opracowanie dysertacji – staranne i poprawne.

V. OCENA METODOLOGICZNA

Nielatwe i skomplikowane kwestie integracji ludności odmiennej religijnie i (w szczególności) kulturowo w ramach społeczeństw cywilizacji zachodniej, w tym wpływ zjawiska na poczucie bezpieczeństwa osobistego, ze względu na swą naturalną, a wynikająca z różnorodności (tak kulturalnej jak i religijnej) złożoność, od dłuższego czasu stanowią wielce interesujący, choć niestety niezbyt często podejmowany, przedmiot rzetelnych badań naukowych. Tym bardziej zatem identyfikacja i poznanie poszczególnych zjawisk i zdarzeń, występujących zależności, kompletna weryfikacja hipotez czy wreszcie dobór niezawodnych metod generują problemy dużej wagi, zazwyczaj niemożliwe do rozstrzygnięcia bez badania rzeczywistego, realnego środowiska – czyli europejskich społeczności, bądź ich określonych, wcześniej sprecyzowanych wedle pewnych kryteriów fragmentów. Podejmowanie zatem badań w takim obszarze stanowi w już samo sobie trudność dużej rangi. Stawia bowiem przed badaczem wymóg nie tylko posiadania odpowiedniej wiedzy interdyscyplinarnej, ale także oryginalnego podejścia metodologicznego.

Z kolei wieloaspektowość podlegających badaniom problemów wymusza zastosowanie konkretnych, prawidłowo dobranych metod, technik i narzędzi badawczych.

W ocenie recenzenta Doktorantka dostrzegła złożoność obszaru i przedmiotu badań. Dążąc do jego rozwiązania, poprawnie określiła główny problem badawczy rozprawy formułując go w postaci pytania: *Jakie działania należy podjąć, aby koncepcja euroislamizmu przyczyniła się do zwiększenia bezpieczeństwa społeczeństw niemieckiego i polskiego?* (s. 12). Właściwy przebieg miały też badania, których procedurę, przebieg oraz wyniki poprawnie i przejrzysto udokumentowano w pracy pisemnej.

Precyzyjnie wytyczone kierunki badań sprzyjały rozwiązywaniu poszczególnych, zasadniczo prawidłowo sformułowanych, problemów szczegółowych. Pozytywnie oceniam też pisarskie opracowanie i udokumentowanie wyników badań. Zostało ono wykonane na wysokim poziomie, wspomnianym już w punkcie IV. recenzji.

Ponownie podkreślam, iż z merytorycznego, ale także metodologicznego punktu widzenia za właściwy uważam układ recenzowanej dysertacji. Warto dodać, iż pracę cechuje pragmatyzm naukowy, bowiem treści poszczególnych fragmentów są wzajemnie powiązane – następne wynikają z poprzednich jako rezultat przyjętego sposobu przedstawiania poszczególnych kwestii i prezentowania uzyskanych wyników badań naukowych.

Podsumowując generalnie pozytywną ocenę metodologiczną trudno nie wskazać problemu budzącego u recenzenta wątpliwości czy też kontrowersje, do których zapewne Doktorantka ustosunkuje się podczas publicznej obrony. Pierwsza ze wspomnianych wątpliwości dotyczy sposobu opisu celu głównego pracy, sformułowanego na s. 12 w następującym brzmieniu:

Celem głównym realizacji badań teoretycznych oraz empirycznych, których wyniki przedstawia niniejsza dysertacja były założenia funkcjonowania koncepcji euroislam w teorii B. Tibiego

W opinii recenzenta takie sformułowanie odnosić się może do **przedmiotu** badań (w rozdziale metodologicznym niesprecyzowanego), nieszczególnie zaś do opisanego celu pracy.

W przypadku wątpliwości drugiej dostrzec można dużą (zbyt dużą w ocenie recenzenta) zbieżność (bliskość) brzmienia problemu głównego i czwartego problemu szczegółowego. Dublowanie w problemie szczegółowym znacznej części istoty problemu głównego czyni w oczywisty sposób precyzowanie tego pierwszego niecelowym. Recenzent będzie wdzięczny, jeśli Doktorantka przekona go do swoich racji w tym zakresie podczas publicznej obrony.

Uwagi te nie podważają wspomnianej wcześniej pozytywnej oceny całości pracy w kontekście metodologicznym.

VI. WYKORZYSTANIE ŹRÓDEŁ

W pracy wykorzystano zadowalającą ilość źródeł, na bibliografię składa się 111 pozycji, w tym 85 publikacji książkowych (zwartych), 28 artykułów, 5 encyklopedii i słowników oraz źródła internetowe. Dużą część bibliografii stanowią obcojęzyczne opracowania zagraniczne. Można zatem z przekonaniem stwierdzić, iż Doktorantka wnikliwie zapoznała się i przestudiowała literaturę przedmiotu.

VII. WNIOSEK KOŃCOWY

Przedłożona w ramach przewodu doktorskiego rozprawa Pani mgr Martusewicz-Pawlus stanowi samodzielne rozwiązanie problemu badawczego o dużej wartości poznawczej i użytecznej. Stanowi ona także świadectwo dużej wiedzy merytorycznej i dobrego przygotowania metodologicznego Autorki. Stwierdzam zatem, że praca spełnia wymagania stawiane rozprawom doktorskim, zawarte w *Ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule ...* z dnia 14.03.2003 roku. W związku z powyższym, przedstawiam wniosek o przyjęcie przez Radę Wydziału Bezpieczeństwa i Nauk Prawnych Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie przedłożonej pracy jako rozprawy doktorskiej i dopuszczenie Autorki do publicznej dyskusji nad zawartymi w niej treściami.

